

İsmail Beşikçi: Kürt İslamı, Arap İslamı ve Türk İslamından Çok Farklıdır

Söyleři: Fırat Aydınkaya

Soru: Kürtlerin çoğunluğunun yüzyıllardır iman ettiği Sünnî teolojiyi yani Kürt İslamını başka halkların iman edip yaşadığı diğer İslami inanışlarla mukayeseyle başlayalım isterseniz.. Kürt İslamı dediğimiz teolojik inanışın diğer İslam inanışlarından nasıl bir farkı var? Özellikle Arap İslamı ve Türk İslamı ile kıyas yaparsak Kürt İslamının ne tür bir özgünlüğü var?

Cevap: Kürd İslamıyla, Türk İslamı, Arap İslamı ve Fars İslamı arasında çok büyük bir fark vardır. Özellikle Kürd İslamıyla, Türk İslamı ve Arap İslamı arasındaki fark çok büyüktür. Kürdler İslamiyetin tebliğ edilmesinde Araplardan ve Türklerden daha fazla rol almışlardır. İslamı, Malezya'ya, Endonezya'ya kadar götürenler, daha çok Kürd tüccarlardır. Araplar ve Türkler ise, İslamiyeti, kendi milli çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. İslamiyete, kendi milli çıkarlarını geliştirecek şekilde içerik vermeye çalışmışlardır.

İttihat ve Terakki'nin ana ideolojisi Türkçülüktü. Ama bu Türkçü anlayışın en büyük dayanağı ise İslamdı. Cumhuriyet, İttihat ve Terakki'nin bu anlayışını daha kararlı, daha sistematik bir şekilde uyguladı. Devlet, Kürdler, Kürd olmaktan ve Kürd toplumu olmaktan doğan haklarını gündeme getirdikleri zaman, 'kaomiyet gütmek İslam'a aykırıdır' şeklinde bir görüş geliştirdi. 1984 ortalarında, gerillanın gelişmesini hatırlayalım. Kürdlerin yaşadığı bütün alanlara, uçaklardan Kur'an ayetleri, hadisler atılıyordu.

Saddam Hüseyin, 1983 yılında başlayan, 1988'de doruk noktasına ulaşan Kürd soykırımını Enfal adı altında yürütüyordu. Enfal, Kur'an'ın bir suresiydi. 16 Mart 1988'i hatırlayalım. İslam Konferansı örgütü Kuveyt'te toplantı halindeydi. Sonuç bildirgesinde bu soykırıma karşı hiçbir tepkisi olmadı. Bulgaristan'da, Türklere, zorla Bulgar isimleri verilmesinden dolayı Bulgaristan hükümeti kınanıyor, eleştiriliyordu. Ama, Kürdistan'da, Kürdlere uygulanan soykırım bilmezlikten, duymazlıktan geliniyordu.

16 Mart 1988... Yasser Arafat o günlerde ABD'deymiş. Bir ABD'li gazeteci Yasser Arafat'a soruyor. 'Saddam Hüseyin Kürdlerin üzerine, Halepçe'de zehirli gaz attı. Bu konuda ne diyeceksiniz?' Cevap şudur '*Saddam Hüseyin onlara gül mü atacaktı?*'

Soru: *Kürt İslamının genel karakterinin "anti kolonyal" bağlama sahip olmamasını neye bağlıyorsunuz? Nispeten "anti kolonyal" bağlam içinden konuşan Barzan, Nehri, Septi gibi istisnai ekolleri saymazsak Kürdistan'da, Latin Amerika'dakine benzer bir sol ilahiyatın yani "Kurtuluş Teorisinin" gelişmemesini neye bağlıyorsunuz?*

Bu, Kürdlerin, Kürdistan'ın bölünmesiyle, parçalanmasıyla, paylaşılmasıyla çok yakından ilgili bir sorundur. Kürdistan, Kürdler, 1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde, bölünmüş, parçalanmış, paylaşılmıştır. Dönemin iki emperyal gücü, Yakınoğlu'nun, Ortadoğu'nun iki köklü devletiyle, yani, Türk, Arap ve Fars yönetimleriyle, işbirliği ve güç birliği yaparak bu süreci gerçekleştirmişlerdir.

Bu hangi dönemde gerçekleştirilmiştir? Bu, Ulusların Kendi Geleceklerini Tayin Hakkı ana ilkesinin, Sovyetler Birliği'nde, Lenin, Stalin, Troçki tarafından ve ABD'de başkan Wilson tarafından en hararetli bir şekilde savunulduğu bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Asya'da, Ortadoğu'da, Kuzey Afrika'da, bu ana ilkenin coşkulu bir şekilde savunulduğu, yaşama geçirmek için çok büyük çabalar harcandığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir.

Bu konuda, dönemin emperyal güçleri, İngiliz ve Fransız politikalarıyla, Sovyetler Birliği politikaları arasında ciddi bir fark yoktur. Her iki taraf da Kürdlerin, Kürdistan'ın bölünmesinin, parçalanmasını, paylaşılmasını, desteklemektedir. Her iki taraf da Kürdistan'ın bir statü elde etmesine karşı çıkmaktadır. Her iki taraf da Kürdlere karşı Türkiye'yi, İran'ı, Irak, Suriye gibi manda (sömürge) devletleri desteklemektedir. Bu süreçte Kürdlerin büyük bir zaaf yaşadığı, elbette gözden ırak tutulmaması gereken bir konudur.

Sömürge, çok alt düzeyde de olsa bir statüdür. Kürdistan sömürge bile değildir. Kürdistan'ı Afrika sömürgeleriyle, Filistinli Arapların hareketiyle karşılaştırmak bize çok zengin bilgiler vermektedir. '*Kenya İngiliz sömürgesidir*',

'Senegal Fransız sömürgesidir' 'Mozambik Portekiz sömürgesidir' denildiği zaman, sınırları önceden çizilmiş ülkeler söz konusudur. Bu ülkelerde yaşayan halkların, İngiliz, Fransız, Portekizli olmadığı da açıkça bilinmektedir, kabul edilmektedir. Kürdistan, bölünmüş, parçalanmış, paylaşılmış her bir parçası, bir egemen gücün denetimi altında bırakılmıştır. Ülke sınırlarının çizilmiş olması elbette çok önemlidir. Afrika'da sömürgelerin sınırlarının çizilmesi 1885 Berlin Antlaşmasıyla yaşam bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Afrika sömürgeleri bu sınırlar üzerinden bağımsızlık kazanmışlardır.

Ortadoğu'da, Filistinli Arapların, sadece bir hasmı vardır. O da İsrail'dir. Buna karşı 22 Arap devleti, 57 İslam devleti, Filistinli Araplara, hem maddi hem de manevi olarak yardım yapar. 1920'leri ve sonrasını düşünelim. Kürdlerle yardım eden hiçbir güç yoktur. Bölünme, parçalanma, paylaşılma, Kürdleri, Kürdistan'ı dertsiz bırakmış, hasımlarının sayısını çoğaltmıştır.

Türkiye, İran, Irak, Suriye gibi devletler, Kürdlerle şunu söylüyorlar: '*Beraber yaşayacağız, birlikte olacağız, ama benim gibi olacaksın. Benim dilim, kültürüm... gibi konuların peşinden koşmak yok. Kendi kendimi yöneteceğim*' anlayışı peşinde koşmak yok. Benim dilimle, kültürümle yaşayacaksın...' Fiili durumun bu anlayış çerçevesinde geliştiği, hak, özgürlük istemlerinin, eşkıyalık, hainlik, anarşizm, terörizm algılandığı açıktır.

Kanımcı bu ırkçı bir politika ve uygulamadır. Ve, '*senin rengin kara, sen çocuklarını beyazların çocuklarının okullarına gönderemezsin*', '*senin rengin kara, beyazların girip çıktığı kafelere giremezsin*', '*senin rengin kara, sen beyazların bindiği otobüslere, trenlere binemezsin...*' ırkçılığından çok daha barbar, ezici, yok edici bir ırkçılıktır. Çünkü, bu şekilde, Kürd olmaktan, Kürd toplumu olmaktan doğan bütün haklar, özgürlükler yok edilmiş olmaktadır. Kürdistan kimliği, Kürd kimliği yok edilmiş olmaktadır.

Baas Partisi'nin üç temel ilkesi vardı. Birlik, Bağımsızlık, Sosyalizm. Birlik, Basra Körfezi'nden Fas'a kadar bütün Arap topraklarını birleştirmek anlamına geliyordu. Ama, Baas, Kürd topraklarını da Arap toprağı kabul ediyordu. Kürdistan'ın Araplaştırılması çok önemli bir politikaydı.

Görüldüğü gibi, Kürdistan gasp edilmiştir. Kürd olmaktan, Kürd toplumu olmaktan doğan bütün haklar gasp edilmiştir. Bu durumda, Kürdler, Kürdistan'ı yaşatmak için, yaşamlarını sürdürebilmek için her yerden yardım alabilirler. Kürdler, '*bunlar sosyalist değil, bunlardan yardım almamayım*' deme lüksüne sahip değildirler. 1920'ler... Hiçbir güç, devlet, Sovyetler Birliği de dahil, Kürdlerin yanında değildir, Türkiye'yi, İran'ı, Irak'ı, Suriye'yi, İngiltere'yi ve Fransa'yi desteklemektedir.

Nehri ve Barzan hareketleri, elbette bağımsızlıkçı ve anti-sömürgeci hareketlerdir. Şeyh Said, Ağrı, hareketleri de öyledir. Alişer, Seyyid Rıza, Dersim hareketlerinin de özgürlükçü yönü vardı. Mustafa Kemal'in 1919-20'lerde, Kürdlere verdiği hiçbir sözün tutulmayacağı anlaşıldıktan sonra, Kürdlerin direnişe geçip haklarını savunmaları dikkate değer bir konudur.

Kanımcıca, şu konu çok önemlidir. Bütün toplumsal ve siyasal konular, süreçler, Kürdler için ve Türkler için çok farklı anlamlar içermektedir. Lozan, Türkler için Türkiye'nin tapusudur. Kürdler için ise bir köleleşmedir. 1940'larda yaşama geçen Köy Enstitüleri Türkler için çok önemli bir eğitim kurumudur. Kürdler için ise tam anlamıyla bir asimilasyon kurumudur. Dicle (Diyarbakır), Cilavuz (Kars), Akçadağ (Malatya) Köy Enstitülerinden mezun bir Kürd öğrenci... Bu öğrenci, bu enstitülere ve öbür okullara öğretmen yetiştiren Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nden mezun olmuşsa ve öğretmen olarak kendi köyüne tayin edilmişse, köyünde ilk yaptığı iş Kürdçe'yi yasaklamak oluyor. Çünkü Köy Enstitülerinde Kürdler için verilen eğitimi, terbiyenin amacı budur. Bu süreç, 1960'larda, 27 Mayıs'tan sonra, Bölge Yatılı İlkokulları'yla devam etmiştir. Bugün, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin Kürdler için anlamı yine budur...

Soru: *Kürt İslamının tarih ve teorisinde Şeyh Abdüsselam Barzani'nin özel bir yerinin olduğu görülüyor. Onun carileştirmek istediği politik ilahiyatı hakkında ne söylenebilir? Özellikle sosyalizm öğretisi kokan kolektivizm merakı, Müslüman olmayanlara gösterdiği korumacı ve paternalist ilgi hakkında ne denilebilir? Daha da önemlisi bu politik ilahiyat neden ana akım olamadı?*

Cevap: Abdüsselam Barzani, Kürdlerin tarihsel geçmişinde önemli bir kişiliktir. 1907'de, öbür aşiretlerle birlikte, Kürd istekleri konusunda Osmanlı'ya gönderdiği bildiri önemlidir. Bu politik ilahiyatın neden ana akım olamadığını soruyorsunuz. Bu konuda şunu belirtmek gerekir. Kendi kendini yönetim önemli bir amaç olmalıdır. Devletler ise asimilasyon politikalarıyla her zaman müdahil olmuş, sık sık gündeme getirdiği askeri müdahalelerle kendi kendini yönetme isteğini, çabasını her zaman bozmaya çalışmıştır. Kendi kendini yönetimin rahat işlemediği bir toplumda ana akım oluşturabilmek zordur. Ama her koşul altında, Kürdi, Kürdistani tutumları canlı tutmak önemlidir.

Soru: *Kürt İslamının Kürt milliyetçiliği ile olan tarihsel ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Özellikle de tarihsel olarak belli isyanları modere etmesi ile kısmen self kolonyalizme alan açan teorik okumalarını aynı anda bir arada düşündüğümüzde bu çelişkiyi nasıl açıklayabiliriz?*

Kürdler, Kürd olmaktan, Kürd toplumu olmaktan doğan haklarının gündeme getirdikleri zaman, Kürdistan'ı müşterek olarak baskı altında tutan dev-

letler bunu önlemek için, 'İslam kardeşliği'ni, 'ümme kardeşliği'ni ortaya atıyorlar. İslamda kavmiyet gütmenin olmadığını, yasak olduğunu söylüyorlar. Başarılı oldukları da görülüyor. Kürdler de 'kardeşiz...' deyip duruyorlar.

Bu konuda, Bengal Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin incelenmesinde büyük yarar var. Müslüman Bengal halkı, Müslüman Pakistan devletinden, haklarını, özgürlüklerin istediği zaman, aynı sözlerle karşı karşıya kalmıştı. 'Müslümanlıkta kavmiyet gütmek olmaz, İslam kardeşiyiz, ümme kardeşiyiz.' Ama, 'İslam kardeşiyiz, ümme kardeşiyiz, İslam'da kavmiyet gütmek olmaz...' gibi sloganlar, Bengal halkını oyalayamadı. Müslüman Bengal halkı, bu sloganları dile getiren Müslüman Pakistan devletine şunu söyledi: Bizim ülkemizi işgal ettiniz, dilimizi yasakladınız. Bizi, çocuklarımızı asimile etmeye çalışıyorsunuz. Bize düşmanlık yapıyorsunuz. Bize düşmanlık yapan bizim kardeşimiz olamaz...

Bu yönüyle İslam kardeşliği, ümme kardeşliği anlayışının, esas Kürd/Kürdistan sorunu karşısında bir karartmadan başka bir işlevi yoktur. Bu konuda, başka bir karartmanın da sol enternasyonalizmden geldiğini dikkatlerden uzak tutmamak gerekir.

Kürd olmaktan ve Kürd toplumu olmaktan doğan hakların gasp edildiğinin, Kürdistan'ın ülke olarak gasp edilmeye çalışıldığının bilincine ulaşmak önemlidir. Ama, 16 Ekim 2017 ihanetini yaşatanların ve onları destekleyenlerin, Mustafa Selimi gibi, Kürdistan'a sığınan bir Kürd yurtseverini, idam edileceğini bile bile İran'a teslim edenlerin, buna rağmen esir İŞİD elemanlarını serbest bırakanların, bu bilince ulaştıkları söylenemez. ... Bu esirleri kim istiyor, kanımca, İŞİD'e destek veren Araplar istiyor.

Ama, 1961'den beri bir savaş yürütülüyor. Şüphesiz daha öncesi de var. Bugünlere kadar gelen bir savaş... On binlerce, hatta yüz binlerce kayıptan da söz edilebilir. Bugünlere kadar gelen bir savaş. Bu savaşın, Kürdi, Kürdistanı bir bilinç yaratamamış olası, incelenmesi gereken başlı başına bir sorundur.

Soru: *Son olarak gerek Hizbullah ve gerekse İŞİD örgütü örneğinden görebileceğimiz üzere şiddet üreten dinsel bir damarın Kürt sosyolojisi ve Kürt İslamının içinde örgütlenibildiklerini görüyoruz. Bunun dinsel ve sosyolojik sebep ve kökenleri hakkında ne söylenebilir? Daha genel olarak Kürt İslamının şiddete meyyal hali üzerine ne söylemek istersiniz?*

Cevap: İŞİD, Kürdlere karşı oluşturulmuş bir terör örgütüdür. Zaman zaman Araplara da saldırmaktadır. Ama esas amacı Kürdleri zayıflatmak, statüsüz bırakmaktır. Mevcut kazanımları bozmaktır. Bu bakımdan bölge devletleri tarafından desteklendikleri kanısındayım. Bölge devletlerinin, İŞİD'in Kürdler

içinde örgütlenmeleri için yoğun bir destek verdikleri, bu süreci teşvik ettikleri kanısındayım. Kürd İslamı'nın, şiddete meyyal hali'nden çok, devletlerin böyle bir İslamı geliştirme çabalarından söz etmek gerekir.

Sonuç olarak şunu söylemek isterim. Bu söyleşiyi vesile kılarak, Türk düşün hayatını belirleyen, yönlendiren bir konuyu dile getirmekte yarar görüyorum. Çünkü bu, Kürd düşün hayatını da çok yakından ilgilendirmektedir.

Resmi ideoloji, Türk siyasal hayatının en önemli kurumudur. Siyasal hayatı ilgilendiren bir kurumdur ama, Türk düşün hayatının, bilimi, sanatı resmi ideoloji belirlemekte ve yönlendirmektedir. Resmi ideoloji herhangi bir ideoloji değildir. Devletin, idari ve cezai yaptırımlarıyla korunan ve kollanan bir ideolojidir. Resmi ideolojiyi benimsemediğiniz, eleştirdiğiniz zaman, devletin, idari ve cezai yaptırımlarıyla karşı karşıya kalabilirsiniz.

Bütün bunlara rağmen, gerek Türk düşün dünyasının, gerek Kürd düşün dünyasının resmi ideolojiyi bilimin kavramlarıyla eleştirmesi kaçınılmaz bir görevdir.